مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە فەجر — 30 ئايەت

سۈرە فەجرنى نامازدا قىرائەت قىلىش توغرىسىدا

نەسائى جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇئاز نامازغا تۇردى. بىر كىشى كېلىپ مۇئازغا ئىقتىدا قىلدى. مۇئاز نامازنى بەك ئۇزارتىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى مەسجىدنىڭ بىر تەرىپىگە بېرىپ، نامازنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ قايتىپ كەتتى. بۇ خەۋەر مۇئازغا يەتتى. مۇئاز: مۇناپىق، دېدى. بۇ خەۋەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېلىقى كىشىدىن (ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى) سورىدى. ئۇ كىشى: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقاي دەپ كەلگەن ئىدىم. لېكىن، ئۇ نامازنى بەكمۇ ئۇزارتىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن مەسچىتنىڭ بىر تەرىپىگە بېرىپ نامازنى ئۆزەم يالغۇز ئوقۇپ قايتىپ كېتىپ، تۆگەمگە ھەلەپ ئېتىپ بەردىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئازغا: «ئى مۇئاز! سەن كىشىلەرنى پىتنىگە سالامسەن؟ (نامازدا) ئەئلا، شەمس، فەجر ۋە لەيل سۈرىلىرىدەك (قىسقا سۈرىلەرنى) ئوقۇساڭ بولماسمىدى؟» دېدى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِى ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِى
حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾
وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟
فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

سۈبھى بىلەن، (زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى) ئون كېچىسى بىلەن، قۇربانلىق كۈنى بىلەن، ھارپا كۈنى بىلەن، (كائىناتنىڭ ئاجايىپ ھەرىكىتى بىلەن) ئۆتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، (كاپىرلارغا چوقۇم ئازاب قىلىمىز)﴿1-4﴾. ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا (يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەردە قانائەتلىنەرلىك) قەسەم بارمۇ؟﴿5﴾. پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد ـ كۈچلۈك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴿6-7﴾. بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى﴿8﴾. شۇنىڭدەك ۋادىقورادا تاشلارنى كېسىپ (ئۆيلەرنى بىنا قىلغان) سەمۇدنى اللە قانداق جازالىدى﴿9﴾. شۇنىڭدەك قوزۇقلار ئىگىسى پىرئەۋننى قانداق جازالىدى﴿10﴾. ئۇلار شەھەرلەردە (زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشتى﴿11﴾. ئۇ يەرلەردە بۇزغۇنچىلىقنى كۆپ قىلدى﴿12﴾.

www.munber.org

پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى نازىل قىلدى[13]. پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلەرنى) ئەلۋەتتە كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر[14].

"سۇبھى" ۋە ئۇنىڭدىن باشقا سۆزلەرنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا

﴿**سۇبھى بىلەن، (زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى) ئون كېچىسى بىلەن، قۇربانلىق كۈنى بىلەن، هارپا كۈنى بىلەن، (كائىناتنىڭ ئاجايىپ ھەرىكىتى بىلەن) ئۆتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، (كاپىرلارغا چوقۇم ئازاب قىلىمىز)**﴾ مەسرۇق ۋە مۇھەممەد ئىبنى كەئب: (ئايەتتىكى الله تائالا قەسەم ئىچكەن) سۇبھىدىن قۇربان ھېيت كۈنىنىڭ سۇبھىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ئىبنى ئابباس، ئىبنى زۇبەير، مۇجاھىد ۋە نۇرغۇنلىغان سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرى: ئايەتتىكى ئون كېچىدىن زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى ئون كېچىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

ئىمام بۇخارى (زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى ئون كېچىسىنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە) ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مۇشۇ كۈنلەردە (يەنى زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنلىرىدە) قىلىنغان ياخشى ئەمەل ئىبادەتلاردەك الله تائالاغا سۆيۈملۈك كۆرۈنىدىغان ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەر يوقتۇر» دېدى. ساھابىلار: الله تائالانىڭ يولىدا قىلغان جىھادچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «الله تائالانىڭ يولىدا قىلغان جىھادمۇ (ئۇ كۈنلەردە قىلىنغان ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەردەك سۆيۈملۈك) ئەمەستۇر» دېدى. پەقەتلا جېنى ۋە مېلىنى ئاتاپ چىقىپ، ئۇنىڭدىن ھېچنېمىسى قايتىپ كەلمىگەن كىشىنىڭ ئەمەلىلا ئۇ كۈنلەردە قىلىنغان ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىن سۆيۈملۈكتۇر.

ئىمام ئەھمەد جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئايەتتىكى "ئون كېچىسى" دېگەن سۆزدىن قۇربان ھېيت بار بولغان (زۇلھەججىنىڭ دەسلەپكى) ئون كۈنى، "هارپا كۈنى" دېگەن سۆزدىن ئەرەپات كۈنى ۋە "قۇربانلىق كۈنى" دېگەن سۆزدىن قۇربانلىق كۈنى كۆزدە تۇتۇلىدۇ». بۇ ھەدىسنى نەسەئى رىۋايەت قىلدى. مېنىڭچە (يەنى ئاپتور ئۆزىنى دېمەكچىدۇر) بۇ ھەدىسنىڭ تېكىستىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا تەۋە قىلىشتا ئازراق مەسىلە بار. توغرىسىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿**قۇربانلىق كۈنى بىلەن، هارپا كۈنى بىلەن (قەسەمكى)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى يۇقىرىدىكى ھەدىستە بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى.

"كېچە" دېگەن سۆزنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ئۆتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، (كاپىرلارغا چوقۇم ئازاب قىلىمىز)**﴾ ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۆتۈپ كەتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىر قىسمى كېلىپ، يەنە بىر قىسمى كەتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى دېگەنلىكتۇر، دېدى. مۇجاھىد، ئەبۇ ئالىيە، قەتادە، مالىك، زەيد ئىبنى ئەسلەم ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: يۈرۈگەن كېچە بىلەن قەسەمكى، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿**ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا (يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەردە قانائەتلىنەرلىك) قەسەم بارمۇ؟**﴾ يەنى بۇ ئايەتلەردە ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن قىلىنغان قەسەم باردۇر.

www.munber.org

بۇ ئىبادەتنىڭ ۋاقىتلىرى ۋە چىن دىلىدىن الله تائالاغا بويسۇنىدىغان، الله تائالادىن قورقىدىغان، الله تائالانىڭ ئالدىدا كەمتەرلىك قىلىدىغان ۋە الله تائالاغا باش ئېگىدىغان تەقۋادار بەندىلەر الله تائالاغا يېقىنچىلىق قىلىدىغان ھەج ۋە نامازلارغا ئوخشاش ئىبادەتلەر بىلەن قىلىنغان بىر قەسەمدۇر.

الله تائالانىڭ ئاد قەۋمىنى ھالاك قىلغانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا مۆمىنلەر ۋە ئۇلارنىڭ قىلغان تائەت ـ ئىبادەتلىرى ھەققىدە توختالغاندىن كېيىن، بۇ يەردە ئۆزىنىڭ ئاد قەۋمىنى قانداق قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد ـ كۇچلۇك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ يەنى بۇلار الله تائالاغا بويسۇنۇشتىن چىققان، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇنىڭ كىتابلىرىدىن تېنىپ، ھەددىدىن ئاشقان زالىم كىشىلەردۇر.

الله تائالا ئۇلارنى قانداق ھالاك قىلغانلىقىنى ۋە ئۇلارنى كىشىلەرگە ئىبرەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد ـ كۇچلۇك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ ئىبنى ئىسھاقنىڭ كۆز قارىشىچە، بۇلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامنىڭ نەۋرىسى ئىرەمنىڭ باللىرى بولغان قەدىمكى ئاد قەۋمىدۇر. الله تائالا ئۇلارغا پەيغەمبىرى ھۇد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى ۋە ئۇنىڭغا قارشىلىق كۆرسەتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ھۇد ئەلەيھىسسالامنى ئىمان ئېيتقان كىشىلەر بىلەن بىللە ئېلىپ چىقىپ كەتتى ۋە ئاد قەۋمىنى ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن (بىرىنىمۇ قويماي) ھالاك قىلدى. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى. اللە ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى، (ئاد) قەۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ) خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن. ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن؟﴾[1].

الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن بۇلارنىڭ قىسسىسىنى قۇرئاننىڭ بىر نەچچە يېرىدە بايان قىلدى.

الله تائالا ئۇلارنى ئۆزىنىڭ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد ـ كۇچلۇك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ دېگەن ئايىتىدە "كۈچلۈك" دەپ سۈپەتلىدى. چۈنكى، ئۇلار تۈۋرۈكلەر بىلەن ئېگىز قىلىپ قوپۇرۇلغان يۇك ئۆيلەردە ياشايتتى. ئۇلار ئۆز زامانىدا قاۋۇل، گەۋدىلىك ۋە ئەڭ كۈچلۈك كىشىلەر ئىدى. شۇڭا ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا الله تائالانىڭ بەرگەن بۇ نېمەتلىرىنى ئەسلەتكەن، ھەمدە ئۇلارنى الله تائالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن بۇ نېمەتلىرىنى ئۆزلىرىنى شۇنداق ياراتقان پەرۋەردىگارىغا ئىتائەت قىلىش يولىدا ئىشلىتىشكە دەۋەت قىلغان. الله تائالا ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى شۇنىڭغا دەۋەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ ۋەھيىسى سىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ئىچىڭلاردىكى بىر كىشى ئارقىلىق كەلگەنلىكىدىن ئەجەبلىنەمسىلەر؟ » ئۆز ۋاقتىدا نۇھنىڭ قەۋمى ھالاك بولغاندىن كېيىن، الله نىڭ سىلەرنى ئۇلارنىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغانلىقىنى، ۋۇجۇدۇڭلارنى قامەتلىك، بەستلىك قىلغانلىقىنى ياد ئېتىڭلار، سىلەر بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن الله نىڭ نېمەتلىرىنى ياد ئېتىڭلار﴾[2] ﴿ئاد بولسا زېمىندا (اللەنىڭ بەندىلىرى ھۇد ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتقانلارغا) ھەقسىز

---

[1] سۈرە ھاققە 6 ـــ 8 ـ ئايەتكىچە.

[2] سۈرە ئەئراف 69 ـ ئايەت.

www.munber.org

رەۋىشتە يوغانچىلىق قىلدى. ئۇلار: «كۈچ ـ قۇۋۋەتتە بىزدىن كىم ئارتۇق؟» دېدى﴾[1] الله تائالا بۇ سۈرىدە مۇنداق دېدى: ﴿**بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى**﴾ يەنى كۈچتۈڭگۈرلىكتە، جىسمانىي قاۋۇللۇقتا ئۇلاردەك بىر قەۋم ئەزەلدىن يارىتىلىپ باقمىغان. مۇجاھىد: ”ئىرەم“ بولسا قەدىمكى بىر قەۋم بولۇپ، ئۇلار قەدىمكى ئاد قەۋمى دەپ ئاتالغان، دېدى. قەتادە ئىبنى دەئامە ۋە سۇددى: ”ئىرەم“ بولسا ئاد قەۋمىنىڭ دۆلىتىنىڭ ئۆيلىرىنىڭ نامىدۇر، دېدى. بۇ خىلى كۈچكە ئىگە بىر قاراشتۇر.

﴿**بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى**﴾ ئىبنى زەيد بۇ ئايەتتىكى ئالماشنى باشقا يەرگە قاراتتى ۋە بۇنىڭغا ئاساسەن ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇلار ئەھقاف دېگەن يەردە باشقا شەھەرلەردە پەيدا قىلىنمىغان ئېگىز تۈۋرۈكلۈك ئۆيلەرنى سالدى دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. ئەمما قەتادە ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلار بۇ ئايەتتىكى ئالماشنى قەۋمنىڭ ئۆزىگە قاراتتى ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن ئايەتنىڭ مەنىسى: بۇنداق كىشىلەر ئۆز زامانىدا يارىتىلمىغان ئىدى دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ قاراش توغرا دەپ قارالغان قاراشتۇر. ئەمما ئىبنى زەيد ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرىنىڭ قاراشلىرى بولسا، ئاجىز دەپ قارالغان قاراشتۇر. چۈنكى، ئەگەر ئايەتنىڭ مەنىسى ئۇلار دېگەندەك بولسا، الله تائالا: باشقا شەھەرلەردە پەيدا قىلىنمىغان ئېگىز تۈۋرۈكلۈك ئۆيلەر سېلىندى، دەيتتى. لېكىن ئۇنداق دېمەستىن، بەلكى ﴿**بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى**﴾ دېدى.

﴿**شۇنىڭدەك ۋادىقورادا تاشلارنى كېسىپ (ئۆيلەرنى بىنا قىلغان) سەمۇدنى الله قانداق جازالىدى**﴾ يەنى ۋادىقۇرادا قۇرام تاشلارنى كېسىپ ئۆيلەرنى سالغان سەمۇد قەۋمىنى الله تائالا قانداق جازالىدى. ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ۋادىقۇرادا قۇرام تاشلارنى ئويۇپ، تېشىپ، ئۆيلەرنى سالغان سەمۇد قەۋمىنى الله تائالا قانداق جازالىدى دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ ھەقتە مۇجاھىد، قەتادە، زەھھاك ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿خۇشال ھالدا تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلەر﴾[2].

پىرئەۋن توغرىسىدا

﴿**شۇنىڭدەك قوزۇقلار ئىگىسى پىرئەۋننى قانداق جازالىدى**﴾ ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: شۇنىڭدەك قول ئاستىدا ئۇنى كۈچلەندۈرۈپ تۇرىدىغان نۇرغۇن ئەسكەرلىرى بار پىرئەۋننى قانداق جازالىدى دېگەنلىكتۇر دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، پىرئەۋن ئەسكەرلەرنى جازالىماقچى بولسا، ئۇلارنىڭ قول ـ پۇتلىرىغا تۆمۈر قوزۇقلارنى قېقىپ، ئۇلارنى قوزۇق بىلەن ئېسىپ قوياتتى. مۇجاھىد: پىرئەۋن كىشىلەرنى قوزۇقلارغا باغلاپ قوياتتى، دېدى. بۇ ھەقتە سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن ۋە سۇددى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**ئۇلار شەھەرلەردە (زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشتى. ئۇ يەرلەردە بۇزغۇنچىلىقنى كۆپ قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار شەھەرلەردە ھەددىدىن ئېشىپ، كىشىلەرگە ئازار بېرىپ، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى نازىل قىلدى**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارغا ئاسماندىن ئازاب ۋە جازا چۈشۈرۈپ جازالىدى. بۇ جازانىڭ جىنايەتچى قەۋمگە چۈشۈشىنى ھېچكىم توسۇپ قالالمىدى.

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 15 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە شۇئەرا 149 ـ ئايەت.

www.munber.org

پەرۋەردىگارنىڭ كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلەرنى) ئەلۋەتتە كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر﴾ ئىبنى ئاببباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: اللە تائالا ئاڭلاپ ۋە كۆرۈپ تۇرىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنى اللە تائالا بەندىلىرىنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى كۆزىتىپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەر بىر كىشىنىڭ قىلمىشىغا قارىتا جازا ياكى مۇكاپات بېرىدۇ. بارلىق مەخلۇقاتلار اللە تائالانىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل ھۆكۈم چىقىرىپ، ھەر بىرىگە لايىق بولغان جازا ياكى مۇكاپاتنى بېرىدۇ. اللە تائالا كىشىلەرگە زۇلۇم ۋە ناھەقچىلىق قىلىشتىن پاكتۇر.

* * * * * * *

فَأَمَّا ٱلۡإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكۡرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَكۡرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيۡهِ رِزۡقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّاۖ بَل لَّا تُكۡرِمُونَ ٱلۡيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٰٓضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأۡكُلُونَ ٱلتُّرَاثَ أَكۡلٗا لَّمّٗا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ ٱلۡمَالَ حُبّٗا جَمّٗا ﴿٢٠﴾

پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى» دەيدۇ﴿15﴾. پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى خار قىلدى» دەيدۇ﴿16﴾. ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، سىلەر يېتىمنى ھۆرمەت قىلمايسىلەر﴿17﴾. بىر ـ بىرىڭلارنى مىسكىنگە ئاش، نان بېرىشكە تەرغىب قىلمايسىلەر﴿18﴾. مىراسنى (ھالال ـ ھارام دېمەستىن) ھە دەپ يەيسىلەر﴿19﴾. مالنى (ھېرىسلىق بىلەن) ناھايىتى دوست تۇتىسىلەر﴿20﴾.

بەندىنىڭ باي ياكى پېقىر قىلىنىشى اللە تائالانىڭ ئىززەتلىشى ياكى خار قىلىشى ئەمەس، بەلكى بەندىسىگە قىلغان سىنىقى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە بەزى بەندىلەرنىڭ: ئۆزلىرىنىڭ سىناق ئۈچۈن باي قىلىنىشىنى "اللە تائالانىڭ بىزنى ئىززەتلىشى" دەپ چۈشۈنگەنلىكىنى ئىنكار قىلدى. چۈنكى، باي قىلىنىش ھەرگىزمۇ ئىززەتلەش بولماستىن بەلكى، ئۇ بىر تۈرلۈك سىناقتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال ـ مۈلك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ﴾[1].

شۇنداقلا بەزى كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ كەمبەغەل قىلىنىشىنى "اللە تائالانىڭ ئاھانەت قىلىشى" دەپ چۈشىنىدۇ. شۇڭا اللە تائالا: ﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس﴾ دېيىش ئارقىلىق ئىككىلا خىل ھالەتتىكى كىشىلەرنىڭ چۈشىنىشىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى. چۈنكى، اللە تائالا مال ـ دۇنيانى ئۆزى ياخشى كۆرگەن ۋە ياخشى كۆرمىگەن ھەرقانداق بەندىسىگە بېرىۋېرىدۇ. شۇنداقلا ياخشى كۆرگەن ۋە ياخشى كۆرمىگەننىڭ ھەممىسىنىڭ رىزقىنى ئوخشاشلا تار قىلىدۇ. ھەر ئىككىلا ئەھۋالدا مۇھىم بولغىنى اللە تائالاغا تائەت قىلىشتۇر. باي كىشى اللە تائالاغا شۈكۈر ئېيتىشى، نامرات كىشى سەۋر قىلىشى لازىمدۇر.

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 55 ــ 56 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

بەندىنىڭ مال ـ دۇنياسى ھەققىدە يامانلىق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىمام ئەبۇداۋۇد ئىبنى سەئدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مەن يېتىمگە كېپىل بولغۇچى بىلەن مۇشۇنداق تۇرىمەن» دەپ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنى چاپلاپ كۆرسەتتى.

﴿بىر ـ بىرىڭلارنى مىسكىنگە ئاش، نان بېرىشكە تەرغىب قىلمايسىلەر﴾ يەنى ئۇلار پېقىر ـ مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا، ئۆز ـ ئارا بىر ـ بىرىگە خەير ـ ئېھسان قىلىشقا بۇيرىمايدۇ.

﴿مىراسنى (ھالال ـ ھارام دېمەستىن) ھە دەپ يەيسىلەر. مالنى (ھېرىسلىق بىلەن) ناھايىتى دوست تۇتىسىلەر﴾.

* * * * * * *

كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلۡأَرۡضُ دَكّٗا دَكّٗا (٢١) وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا (٢٢) وَجِاْيٓءَ يَوۡمَئِذِۢ
بِجَهَنَّمَۚ يَوۡمَئِذٖ يَتَذَكَّرُ ٱلۡإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكۡرَىٰ (٢٣) يَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي قَدَّمۡتُ لِحَيَاتِي (٢٤) فَيَوۡمَئِذٖ
لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٞ (٢٥) وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٞ (٢٦) يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ (٢٧) ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ
رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ (٢٨) فَٱدۡخُلِي فِي عِبَٰدِي (٢٩) وَٱدۡخُلِي جَنَّتِي (٣٠)

(ئى غاپىللار!) بۇنىڭدىن يېنىڭلار، زېمىن ئارقىمۇ ئارقا تەۋرىتىلگەن چاغدا[21]. *پەرۋەردىگارىڭ كەلگەن ۋە پەرىشتىلەر سەپ ـ سەپ بولۇپ كەلگەن چاغدا*[22]. *(گۇناھكارلارنىڭ كۆرۈشى ئۈچۈن) جەھەننەم كەلتۈرۈلگەن چاغدا، شۇ كۈندە ئىنسان (يەنى كاپىر) (دۇنيادىكى قىلمىشلىرىنى) ئەسلەيدۇ، (بۇ چاغدا) ئەسلىگەنىنىڭ ئۇنىڭغا نېمە پايدىسى بولسۇن*[23]. *ئۇ ئېيتىدۇ: «كاشكى مەن (دۇنيادىكى) ھايات ۋاقتىمدا ياخشى ئىشلارنى قىلغان بولسامچۇ!»*[24]. *شۇ كۈندە ھەر ئەھەدى (اللہ غا ئاسىيلىق قىلغانلارنى) اللہ جازالىغاندەك جازالىمايدۇ*[25]. *ھەمدە ھېچ ئەھەدى اللہ باغلىغاندەك باغلىمايدۇ*[26]. *ئى ئارام تاپقۇچى جان!*[27]. *سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن*[28]. *سەن مېنىڭ (ياخشى) بەندىلىرىم قاتارىغا قوشۇلغىن*[29]. *مېنىڭ جەننىتىمگە كىرگىن*[30].

ھەر بىر كىشىنىڭ قىيامەت كۈنى ئۆزىنىڭ ياخشى ـ يامان قىلمىشلىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە اللہ تائالا قىيامەت كۈنىدە بولىدىغان قورقۇنچلۇق ئەھۋالدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى غاپىللار!) بۇنىڭدىن يېنىڭلار، زېمىن ئارقىمۇ ئارقا تەۋرىتىلگەن چاغدا**﴾ يەنى ھەقىقەتەن تاغ ۋە زېمىنلار تۈپتۈز قىلىنىپ، مەخلۇقاتلار قەبرىلىرىدىن قوپۇرۇلۇپ اللہ تائالانىڭ ئالدىدا تۇرغۇزۇلغاندا، ﴿**پەرۋەردىگارىڭ كەلگەن**﴾ يەنى اللہ تائالا مەخلۇقاتلىرى ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىش ئۈچۈن تۇرغاندا، كىشىلەر ئىرادىلىك كاتتا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇلاردىن ئۆزلىرىگە شاپائەت قىلىشنى تەلەپ قىلسا، ھەر بىر پەيغەمبەر: «مەن (بۈگۈن) شاپائەت قىلالمايمەن» دەپ ئۆزرىلىرىنى ئېيتىشىدۇ. ئۇلار ئەڭ ئاخىرىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىشكىنىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: «مەن شاپائەت

www.munber.org

قىلاي» دەپ پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىغا بېرىپ (ئۆزىگە) بەندىلەرگە شاپائەت قىلىش ئىمتىيازىنىڭ بېرىلىشىنى پەرۋەردىگارىدىن سورايدۇ. اللە تائالا ئۇنىڭغا شاپائەت قىلىش ئىمتىيازىنى بېرىدۇ.

بۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قىلىدىغان شاپائەتنىڭ تۇنجىسى بولۇپ، خۇددى سۈرە ئىسرادا بايان قىلىنىپ ئۆتۈلگىنىگە ئوخشاش، ئۇنىڭ بۇ شاپائەت قىلىشى مەرتىۋىسى ”ماختىلىدىغان ئورۇن“ دەپ ئاتىلىدۇ. اللە تائالا بەندىلىرى ئارىسىدا خالىغانچە ھۆكۈم قىلىشى ئۈچۈن كېلىدۇ ۋە پەرىشتىلەر اللە تائالانىڭ ئالدىدا سەپ - سەپ بولۇپ كېلىدۇ.

﴿**(گۇناھكارلارنىڭ كۆرۈشى ئۈچۈن) جەھەننەم كەلتۈرۈلگەن چاغدا**﴾ ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇددىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى جەھەننەم ھەر بىرىنى 70 مىڭ پەرىشتە تۇتقان 70 مىڭ ئارغامچا بىلەن سۆرەپ كېلىنىدۇ» بۇ ھەدىسنى تىرمىزىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

﴿**شۇ كۈندە ئىنسان (يەنى كاپىر) (دۇنيادىكى قىلمىشلىرىنى) ئەسلەيدۇ**﴾ يەنى ئۇ ئىلگىرى كېيىن قىلغان بارلىق قىلمىشلىرىنى ئەسلەيدۇ.

﴿**(بۇ چاغدا) ئەسلىگەننىڭ ئۇنىڭغا نېمە پايدىسى بولسۇن. ئۇ ئېيتىدۇ: «كاشكى مەن (دۇنيادىكى) ھايات ۋاقتىمدا ياخشى ئىشلارنى قىلغان بولسامچۇ!»**﴾ يەنى ئۇ كىشى ئەگەر گۇناھكارلاردىن بولسا، ئۆزىنىڭ گۇناھ ئىشلارنى قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغان ئادەم بولغان بولسا، ئۆزىنىڭ ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى تېخىمۇ كۆپ قىلمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇئۇمەيرەدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ناۋادا بىر ئىنسان تۇغۇلغىنىدىن تارتىپ تاكى قېرىپ ئۆلگىچە يۈزىنى يەرگە يېقىپ اللە تائالاغا (تائەت قىلىپ) سەجدە قىلغان بولسىمۇ، ئۇ قىلغان بۇ ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى قىيامەت كۈنى يەنىلا ئاز سانايدۇ. ئۇ دۇنياغا قايتا قايتۇرۇلۇپ تېخىمۇ كۆپرەك ياخشى ئەمەل ئىبادەتلەرنى قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ».

﴿**شۇ كۈندە ھەر ئەھەدى (اللە غا ئاسىيلىق قىلغانلارنى) اللە جازالىغاندەك جازالىمايدۇ**﴾ يەنى ھېچكىم ھېچكىمنى اللە تائالا ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلغانلارنى ئازابلىغاندەك ئازابلىمايدۇ.

﴿**ھەمدە ھېچ ئەھەدى اللە باغلىغاندەك باغلىمايدۇ**﴾ يەنى ھېچكىم ھېچكىمنى اللە تائالاغا تانغانلارنى اللە تائالانىڭ جەھەننەمگە مۇئەككەل پەرىشتىلىرى باغلىغاندەك باغلىيالمايدۇ. بۇ ئايەتلەر گۇناھكارلار ۋە زالىملار توغرىسىدىكى ئايەتلەردۇر.

ئەمما ھەقىقەتتە چىڭ تۇرغان، پاك مۆمىنلەرگە مۇنداق دېيىلىدۇ: ﴿**ئى ئارام تاپقۇچى جان! سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن**﴾ يەنى سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا، ئۇنىڭ مۇكاپاتى ۋە بەندىلىرى ئۈچۈن جەننەتتە تەييارلىغان نازۇ - نېمەتلەر بار تەرەپكە قايتقىن.

﴿**سەن مېنىڭ (ياخشى) بەندىلىرىم قاتارىغا قوشۇلغىن**﴾ يەنى بۇ سۆز ئۇ ياخشى كىشىلەرگە سەكراتتىكى چېغىدا بىر قېتىم، قىيامەت كۈندە يەنە بىر قېتىم دېيىلىدۇ. پەرىشتىلەر سەكراتتىكى چاغدا ۋە قىيامەت كۈندە بۇ سۆز بىلەن ئۇلارغا خۇش - بېشارەت بېرىدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ ﴿**ئى ئارام تاپقۇچى جان!. سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن**﴾ دېگەن ئايىتى ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بار بولغان بىر سورۇندا چۈشكەن بولۇپ

www.munber.org

بۇنى ئاڭلىغان ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ نېمە دېگەن ياخشى خۇش ـ بېشارەت ھە! دېگەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ سۆز بىلەن ساڭىمۇ خۇش ـ بېشارەت بېرىلىدۇ» دېگەن.

اللّٰه تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. شۇنىڭ بىلەن سۈرە فەجرنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org